

6. Яхнюк Т.О. Комплекс вправ для навчання іншомовної активної лексики з соціокультурним компонентом / Т.О. Яхнюк // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. – К., 2000. – № 2. – С. 47–53.
7. Lonergan J. Video in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
8. Stempleski S. Short takes: Using Authentic Video in the English Class. – 1987.

КІСЕНКО О.О.

ПЛАНЕТАРНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Проблема формування особистості майбутнього викладача ВНЗ є невід'ємною складовою будь-якого педагогічного процесу. Найбільше це стосується професійної підготовки майбутніх педагогів ВНЗ в умовах вищої школи. Необхідність переорієнтації вищої освіти з формування фахівця на його розвиток та саморозвиток ставить перед системою вищої освіти завдання розробки більш ефективних методик викладання та виховання майбутніх викладачів ВНЗ. Специфіка професії педагога вищої школи як транслятора знань, умінь, досвіду детермінує цінність їх самореалізації та узгоджується з формуванням нової філософської концепції, що має на меті формування гуманістичної особистості з високою ціннісною свідомістю, тому найважливішим завданням реформування освіти в Україні є підготовка творчої, досвідченої особистості та формування її фізичного й морального здоров'я. Вирішення цієї проблеми передбачає психолого-педагогічне переосмислення змісту й методів навчально-виховного процесу.

У розробку проблеми формування особистості майбутнього викладача вищої школи зробили вагомий внесок багато дослідників, науковців та педагогів-практиків, серед них: Л. Білоусова, С. Анісімов, Є. Подольська, С. Романова, Т. Кошманова, С. Соловей, Н. Чібісова та багато інших. Ми бачимо, що в сучасній педагогіці вищої школи помітний перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості майбутнього викладача ВНЗ, від накопичення знань до вміння оперувати цими знаннями, від поточної організації навчання до індивідуальної, від, так би мовити, "одноразової" освіти до безперервної. Надання системі вищої освіти планетарної спрямованості і здійснення завдань національно-патріотичного виховання неможливе без організації навчального процесу державною мовою, без знання пріоритетних здобутків українських учених, без поширення духовної спадщини українського народу. Саме тому пріоритетна роль на сучасному етапі розвитку суспільства належить вирішенню надзвичайно актуальної, важливої і водночас досить складної проблеми вдосконалення системи формування особистості майбутнього викладача вищої школи.

Метою статті є висвітлення планетарного підходу до формування особистості майбутнього викладача вищої школи.

Сьогодні дуже складно цілеспрямовано формувати морально розвинуту особистість, для якої загальноприйняті духовні пріоритети набували б глибокого життєвого сенсу, виступали б регуляторами моральної поведінки, адже широко використовуються типові методи формування особистості, а ефективніші нові, які давали б змогу забезпечити педагогіку співробітництва, не спрацьовують у рамках масового вживання через відсутність чітких їх визначень, неспроможність частиною викладацького складу їх впроваджувати у навчальний процес, несвідоме розуміння їх суті та значущості. Внаслідок цього замість досягнення самостійності мислення майбутнього викладача ВНЗ, здатності приймати нестандартні рішення, можливості вільно орієнтуватися у складних обставинах суспільного та особистого життя культивується пристосовницька мораль, наявні розмиті орієнтації, життєві цілі та ідеали.

У дослідженнях педагогів (Н.П. Волкової, І.А. Колеснікової, Р.К. Серьожнікової, В.А. Сластьоніна, Ю.Г. Фокіна та ін.) наголошується, що лише викладачі, які досягли у своєму розвитку творчої індивідуальності, здатні робити найбільші “внески” у розвиток особистості своїх вихованців, а саме впливати на формування особистості майбутніх викладачів ВНЗ, на їх життєві сенси й цінності, стимулювати розвиток творчих сил і здібностей студентів.

Формування особистості майбутнього викладача вищої школи – це процес становлення суб’єкта педагогічної діяльності, спілкування, власного розвитку. Становлення особистості молодого викладача полягає в постійному вдосконаленні професійного й індивідуально-особистісного потенціалу, всебічному і гармонійному розвитку на основі творчості та перетворювальної взаємодії. Суб’єктом викладач стане лише тоді, коли сформує творчу концептуальну професійно-особистісну позицію [5].

На думку І. Колеснікової, творча позиція особистості майбутнього викладача вищої школи передбачає постійну потребу в рефлексії над собою як суб’єктом педагогічної діяльності, над динамікою об’єкта докладавання своїх сил. Вона акцентує увагу на тому, що майбутній викладач ВНЗ, якщо він перебуває в суб’єктній позиції, хоче задовольнити себе в собі самому, переконалися за допомогою рефлексії в тому, що є для нього обов’язковим, що становить його мету й що він має робити для досягнення цієї мети [4].

Готовність до педагогічної діяльності включає входження в професію, оволодіння стандартами професійної педагогічної освіти – усе те, що в основі своїй піддається нормуванню й технологізації. Формування особистості майбутнього викладача ВНЗ передбачає також високий рівень володіння складовими готовності й ряд інших компонентів: творчий індивідуальний стиль педагогічної діяльності, інноваційний та творчий підхід до неї, розвинуту педагогічну рефлексію, сформований педагогічний менталітет, можливе здійснення авторських пошуків і знахідок.

З метою створення стратегічних завдань трансформації нашого суспільства на засадах планетарного підходу постійно вимагається зростання

ролі індивідуальної дії, креативної особистості, яка готова на швидку переорієнтацію, на якісно нову структуру мислення, в екстремальних умовах готовність до нестандартних дій. Це багатогранна особистість, якій притаманні відчуття відповідальності, толерантності, відкритості вищим змістам та іншим культурам. Треба зауважити, що крім цього, так би мовити, “ядро” такої особистості, безумовно, мають становити вічні, абсолютні цінності, серед яких: правда, доброта, любов, чесність, гідність, справедливість, сумління, великодушність, милосердя, мудрість, нетерпимість до зла, благородство – саме вони, на нашу думку, мотивують діяльність людини і становлять сенс її життя.

Отже, провідними положеннями нової української системи вищого навчального закладу, що розвивається разом із впровадженням Болонського процесу, є пріоритет загальнолюдських цінностей, формування планетарного мислення особистості. Система формування особистості майбутнього викладача ВНЗ спирається на національну ідею і водночас орієнтується на полікультурне виховання, яке лежить в основі сучасної концепції глобальної освіти.

Надання системі вищої освіти національної спрямованості і здійснення завдань національно-патріотичного виховання неможливе без організації навчального процесу державною мовою, без знання пріоритетних здобутків українських учених, без поширення духовної спадщини українського народу [8].

Головним чинником, який слід враховувати у виробленні стратегій формування особистості майбутнього викладача вищої школи ХХІ ст., є феномен глобалізації – процес поширення по всій планеті єдиних, спільних для всього людства технологій, культур, ідей, ціннісних орієнтацій, способів життя, що трансформує систему освіти. Він є досить суперечливим. З одного боку, по суті ми спостерігаємо варіант, так би мовити, вестернізації, адже сьогодні світ у полоні ідей, культурних та політичних цінностей переважно європейського походження, в основному позаморальних, позанаціональних, позачасових. Ми спостерігаємо, як під гаслами гуманізації, глобалізації, псевдодемократичності відбувається руйнація народної моралі, етнічної ідентичності, а це призводить до поглиблення дегуманізації українського суспільства. З іншого боку, цей процес зумовлений теперішнім часом і постає допомогою людству в потребі вижити, бо для цього воно вимагає всепланетного способу життя, етики, світовідчуття. Це ще раз підкреслює, що впроваджувана нова виховна система у сфері формування особистості майбутнього викладача ВНЗ зобов’язана передбачити всі труднощі та забезпечити якнайкращі умови для духовного зростання свідомої молоді [3].

Виховну систему вищого навчального закладу ми розглядаємо як сукупність закономірно побудованих та взаємопов’язаних компонентів (мети, завдань, змісту, методів, засобів, форм, результатів), яка породжує цілісну особистість громадянина – патріота України (уособлення поєднання

інтелектуального потенціалу, духовності, життєвої компетентності, високого професіоналізму), формує її ціннісні орієнтації, стиль життя.

Виходячи з вищесказаного, метою виховання у вищій школі є підготовка успішної особистості, що здатна самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій культури.

Досягти поставлених завдань допоможуть нові виховні технології, що ґрунтуються на співпереживанні, позитивному емоційному оцінюванні. На сьогодні вони активно впроваджуються у виховній практиці ВНЗ за такими напрямками: у процесі викладання навчальних дисциплін, позааудиторної виховної роботи, у роботі з батьками; через соціальні інститути, взаємодію з молодіжними громадськими організаціями, діяльність студентського самоврядування.

Слід заохочувати й активніше впроваджувати у виховну систему ВНЗ проекти різноманітної тематики, цікаві та сучасні за формою проведення (екскурсії, експедиції, дебати, семінари, тренінги, конференції, “круглі столи”, фестивалі, літературно-музичні композиції, аудіо- та відеопроєкти тощо). Така діяльність ефективно позначається на формуванні особистості, досвіду, самореалізації й розвитку здібностей студента – майбутнього викладача ВНЗ.

В умовах виховної проектної діяльності студентів – майбутніх викладачів ВНЗ позитивно вирішується проблема ставлення до знань (бажання просто отримати диплом поступово відходить, його замінює усвідомлення значущості здобуття якісної вищої освіти, прагнення творчих пошуків). На такому етапі виховний процес досягає високого рівня результативності і переростає у самовиховання [10].

Зауважимо, що сьогодні часто не враховується факт гуманістичної спрямованості виховного процесу, адже він є особистісно орієнтованим. У його основу покладено такі принципи: індивідуальний підхід як підтримка морального становлення особистості; єдність свободи вибору та відповідальності особистості; єдність прав і обов'язків особистості; єдність поваги й довіри до особистості та вимогливості до неї; визнання самоцінності особистості у визначенні цілей її виховання.

Головною фігурою у ВНЗ, яка активно впливає на особистість студента, є викладач. У сучасних умовах він повинен не тільки передавати учням знання, а й прилучати до культури, допомагати орієнтуватися в ній. Але, на жаль, сьогодні не всі викладачі готові виконувати цю роль, адже з тих чи інших причин не можуть організувати виховний процес згідно з вимогами часу. Проте слід розуміти, що не потрібно повністю відмовлятися від тих старих форм виховної роботи, які добре себе зарекомендували, їх треба насичувати новим якісним змістом [7].

Дійсно велике виховне значення в навчальному процесі має спілкування викладача зі студентами, адже якщо викладач недостатньо володіє педагогічною майстерністю, то таке спілкування досить часто вагомо ускладнює процес навчання у ВНЗ. Відсутність у викладача терплячого ставлення, іронічна посмішка, байдужість до проблем студентів породжу-

ють недовіру, лицемірство і фальш у стосунках, що призводять до низького рівня засвоєння матеріалу, пропусків занять, серйозних конфліктних ситуацій [1].

Істотним важелем у формуванні особистості майбутнього викладача вищої школи є особистий приклад викладача. Як позитивні, так і негативні прояви позначаються на вчинках молоді. Типовим прикладом, який спадає на думку, є недотримання викладачем слова. Йдеться про безвідповідальне ставлення до проведення консультацій, бесід, перевірки індивідуальних робіт. Потім виникає запитання: чому студенти нерідко не здають поточні чи залікові роботи? [9].

Важливою структурною ланкою формування особистості майбутнього викладача ВНЗ є діяльність інституту кураторів академічних груп. Сучасному куратору належить значна роль у формуванні та становленні особистості студента, розкритті його здібностей і потенційних можливостей, організації роботи з батьками, полегшенні адаптаційного періоду. Функції діяльності куратора як вихователя реалізуються через основні принципи національного виховання, які передбачають: формування гуманних стосунків між викладачами і студентами; залучення органів студентського самоврядування, підтримку ініціативи й творчості; передачу досвіду проведення традиційних свят ВНЗ першокурсникам; розробку перспективних планів і завдань виховання студентів за специфікою певного ВНЗ; проведення позааудиторної діяльності, яка сприятиме всебічному розвитку творчих здібностей студентів тощо [4].

Здійснення роботи щодо формування особистості майбутнього викладача вищої школи у вищих закладах освіти на засадах демократизму передбачає використання виховного потенціалу студентського самоврядування, що виступає надійним способом формування громадянської компетентності студентської молоді. Адже, як відомо, у студентському середовищі зосереджені потужний інтелектуальний і творчий потенціал, енергія, прагнення до самоствердження й самореалізації як особистості.

Враховуючи той факт, що, крім загальних інтересів, студенти – майбутні викладачі вищої школи мають індивідуальні уподобання, потреби, нахили, слід створювати клуби за інтересами, їх різноманіття дасть змогу майбутнім викладачам ВНЗ здійснювати власний вибір культурних, моральних і духовних цінностей та на основі їх засвоєння набувати особистісних якостей майбутнього фахівця, який відзначається активною громадянською позицією.

З метою стимулювання майбутніх викладачів ВНЗ до самовдосконалення та самовиховання доцільним є введення в практику ВНЗ особистого творчого “портфеля” кожного студента, що може включати такі складові: особистісна творча біографія (досвід участі у роботі різних гуртків, спортивних секцій, органів студентського самоврядування тощо, результативність цієї роботи); особистісний творчий паспорт (перелік офіційних документів про освітні досягнення, загальнокультурні й професійні успіхи (дипломи, грамоти про перемоги в олімпіадах, конкурсах наукових робіт,

спортивних змаганнях, публікації, винаходи тощо)); особистісне творче досє (приклади різних матеріалів, що відображають творчі досягнення: описи педагогічних ідей, розробки навчальних занять, виховних заходів, фотографії, малюнки тощо) [5].

Висновки. Доходимо висновку, що ВНЗ виступає важливою ланкою у формуванні цілеспрямованої, творчої, самостійної особистості з яскраво вираженою національно-громадянською позицією, ціннісні орієнтації і спосіб життя якої зумовлені потребами часу та суспільним розвитком у планетарному масштабі. На сьогодні важливим питанням є вдосконалення системи виховання, впровадження новітніх виховних технологій у зміст вищої освіти, аби забезпечити якісно новий високий рівень формування особистості майбутнього викладача вищої школи.

Література

1. Белоусова Л.О. Виховна система ВНЗ: питання теорії та практики / Л.О. Белоусова. – Харків : НУА, 2004. – 264 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка / Н.П. Волкова. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
3. Коберник І. Моральне виховання: традиції, проблеми, інновації / І. Коберник // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 42–45.
4. Колесникова И.А. Педагогическая реальность в зеркале межпарадигмальной рефлексии / И.А. Колесникова. – СПб., 1999. – 242 с.
5. Серьожинкова Р.К. Майбутній педагог в просторі творчого розвитку : монографія / Р.К. Серьожинкова. – Донецьк, 2006. – 470 с.
6. Слостенін В.А. Педагогіка / В.А. Слостенін. – М. : Академія, 2002. – 576 с.
7. Подольська Є.А. Основні напрямки та принципи формування позитивних рис людини / Є.А. Подольська // Виховання у контексті соціальної адаптації студентства : у 2 ч. – Харків, 2003. – Ч. I. – С. 73–177.
8. Соловей С. Удосконалення виховної системи вищого навчального закладу у світлі Болонського процесу / С. Соловей // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 3–9.
9. Романова С. Роль куратора академічної групи у виховному процесі у вищих технічних закладах освіти / С. Романова // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 36–39.
10. Черкашина Т.В. Розвиток моральності як пріоритетний напрямок у формуванні взаємин на прикладі ВНЗ I–II рівнів акредитації) / Т.В. Черкашина // Вісник Черкаського університету. Серія: Пед. науки. – Черкаси, 2005. – Вип. 64. – С. 115–118.
11. Чибісова Н.Г. Формування культурної особистості – завдання сучасної освіти / Н.Г. Чибісова // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 135–140.
12. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе / Ю.Г. Фокин. – М. : Академія, 2002. – 224 с.
13. Щербань П. Українська національна ідея і сучасні проблеми виховання учнівської та студентської молоді / П. Щербань // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 62–67.